

KLASSIK BALETGA MODERN YO‘NALISHIDA KREATIV YONDASHGAN BRITANIYALIK XOREOGRAF DEVID DOUSON IJODIDAGI YANGILIKLAR

*O‘zbekiston davlat xoreografiya akademiyasi
“San’at nazariyasi va tarixi” kafedrasida o‘qituvchisi
Iskandirova Gulchexra*

Annotatsiya: Ushbu maqolada taniqli britaniyalik xoreograf Devid Dousonning klassik balet tilini modernizatsiya qilish borasidagi kreativ yangiliklari tadqiq etiladi. Yozuvchining harakat dinamikasi, musiqiylik va vizual estetika sohasidagi o‘zgarishlari, shuningdek, uning xalqaro balet san’atiga qo‘shgan hissasi tahlil qilingan.

Kalit so‘zlar: Devid Douson, neoklassik balet, zamonaviy xoreografiya, vizual minimalizm, jismoniy ekspressiya, “A Million Kisses to my Skin”.

XXI asr balet san’ati an’analarni saqlash va yangi shakllarni izlash o‘rtasidagi doimiy kurashdan iborat. Bu kurashda muvozanatni topa olgan kam sonli ijodkorlardan biri Devid Dousondir. London maktabi tarbiyalanuvchisi va nufuzli *Prix Benois de la Danse* hamda *Oltin niqob* mukofotlari sovrindori bo‘lgan ushbu xoreograf klassik balet qoidalarini inkor etmagan holda, unga mutlaqo yangicha jismoniy erkinlik va emotsional chuqurlik olib kirdi.

Britaniyalik xoreograf Devid Douson (David Dawson) zamonaviy klassik balet olamining eng novator va nufuzli arboblardan biri hisoblanadi. U an’anaviy balet akademizmini modern va neoklassika elementlari bilan shunday sintez qilganki, natijada uning uslubi xalqaro miqyosda o‘ziga xos brendga aylandi.

Uning xoreografik uslubi asarlarga cheklangan ekspressivlik va emotsionallikni taqdim etish shuningdek, syujet asarlarining ramziyligini va to‘liqligini belgilab berishdan iborat. Uning asarlarida inson tanasi mukammal musiqa bilan huddi cholg‘u va uyg‘unlikning eng oliy ko‘rinishi sifatida birligi namoyon bo‘ladi. Xoreografning asarlari ko‘plab yetakchi truppalar repertuaridan joy olgan va dunyoning 25 dan ortiq mamlakatlarida ijro etiladi.

1972 yil 4 mart kuni Londonda tug‘ilgan Devid Douson 7 yoshidan raqsga tushishni boshlaydi va Rona Xart raqs maktabida dastlabki mashg‘ulotlardan o‘tadi. Keyinchalik san’at maktabida (Arts Educational School) va qirollik balet maktabida (The Royal Ballet School) ta’lim oldi. Yosh bo‘lishiga qaramay, 1991 yilda Douson kichik ijod namunalari bilan Alisiya Markova mukofotiga sazovor bo‘ldi, yana bir yutug‘i o‘sha yili Prix de Lozanna deb nomlangan laureate konkursi g‘olibi deb topildi, va unga Piter Rayt boshchiligidagi Birmingem qirollik baleti bilan shartnoma tuzishni

taklif qilishdi. Ko‘p o‘tmay, u Kennet Makmillan, Frederik Eshton, Piter Rayt va Devid Bintlil klassik repertuaridagi balet spektakllarida raqqos sifatida o‘z ijodini boshladi. Douson xoreografiyasining eng katta yangiliklaridan biri — sahna harakatlaridagi texnik tayyorgarlik elementlarining butkul yo‘qolganidir. An’anaviy baletda tomoshabin raqqosning murakkab sakrash yoki piruet (aylanish) oldidan to‘xtab, “tayyorgarlik pozasi” (preparation) bajarishini aniq ko‘radi. Douson esa buni rad etadi. Uning spektakllarida bir harakat ikkinchisiga uzviy ravishda oqib o‘tadi. Raqqos doimiy ravishda “boshqa holatga o‘tish” (state of becoming) jarayonida bo‘ladi. Bu esa sahna harakatlariga misli ko‘rilmagan plastiklik va vizual yengillik beradi.

Douson musiqani shunchaki jo‘r bo‘luvchi fon deb hisoblamaydi. U Maks Rixter, Gavin Brayars kabi zamonaviy minimalist bastakorlar hamda Bax kabi klassiklar musiqasini tana tili orqali vizuallashtiradi:

Max Richter re-interpretatsiyasidagi Vivaldining **"The Four Seasons"** (To‘rt fasl) asariga qo‘ygan baletida Douson hayotiy sikllarni ekstatik va lirik harakatlar orqali ko‘rsatib bergan.

Uning musiqiy savodxonligi raqqoslardan nafaqat ritmni his qilishni, balki ohang ichidagi mikromonologlarni ham tana orqali ijro etishni talab qiladi.

1992 yilda Devid Douson “Dance & Dancers” (“Raqs va raqqoslar”) jurnali tomonidan “mavsumning eng yaxshi yangi kelgan yosh ijodkor” nominatsiyasiga sazovor bo‘ldi. 1994 yilda u Derek Din boshchiligidagi ingliz qirollik baletiga bosh raqqos balet artisti sifatida ishga qabul qilindi va bir yildan so‘ng Ueyn Eagling boshchiligidagi Qirollik Gollandiya baletida raqsga tushish uchun Amsterdamba ko‘chib o‘tdi. Bu yerda u o‘zi hohlab orzu qilgan klassik spektakllarda ijodini davom ettirdi. Neoklassik va zamonaviy raqs repertuarlarining xususiyatlarini, xususan, Jorj Balanchin, Rudi van Dantsig, Xans van Manen asarlarini o‘rganish bilan shug‘ullandi. Devid Douson o‘zining birinchi baletini 1997 yilda Gollandiya qirollik baletida yaratgan, u hali ijodini raqqos sifatida namoyon qilar edi. Uning badiiy rahbari Ueyn Eagling uni xoreografiya ustaxonasi uchun ish yaratishga ilhomlantirdi. Ushbu tajribaning natijasi Dousonning 2000 yilda yaratilgan “Triminga million o‘pish” nomli balet truppasi uchun birinchi yirik ishi bo‘ldi. Douson butun dunyo bo‘ylab yetakchi xoreograflar bilan ishlar olib bordi va Kennet Makmillan, Glen Tetli, Tvila Tharp, Kristofer Bryus, Ueyn Eagling, Ted Brandsen, Mauro Bigonzetti, Itzik Gallili, Redha, Kristofer D’Amboise balet spektakllarida raqslar ijro etgan. Vaqt o‘tib u Frankfurt baletiga qo‘shildi va u erda ikki yil davomida Uilyam Forsit bilan birga ishladi. Ijrochilik faoliyatini tugatgandan so‘ng, u o‘zini xoreografiyaga bag‘ishladi. 2004-2012 yillar vaqt mobaynida xoreograf Devid Douson Gollandiya milliy baletining, Drezden Semperoper baleti va Flandriya qirollik baletining rezident xoreografi sifatida ijodini davom ettirdi. Uning baletlari repertuarli Boston baleti, Marsel milliy baleti, Gollandiya milliy baleti, Drezden Semperoper baleti, Angliya milliy baleti,

Finlyandiya milliy baleti, Vengriya milliy baleti, Norvegiya milliy baleti, Mariinskiy teatri, Balet, Tinch okeanining shimoli-g'arbiy baleti (Tinch okeanining shimoli-g'arbiy baleti), Flandriya qirollik baleti, Yangi Zelandiya qirollik baleti, Shvetsiya qirollik baleti, Singapur raqs teatri, G'arbiy Avstraliya baleti, Essen Aalto balet teatri, Sloveniya milliy baleti. (Sloveniya milliy baleti), Tuluza du Kapitoliy baleti, Vena davlat operasi baleti repertuarlaridan joy oldi. 2013-yil 15-iyun kuni Gollandiya milliy baletida Gollandiya festivali doirasida Shimon Brzoski musiqasiga maxsus yaratilgan yangi asari premyerasi, 2013-yil 10-iyulda esa Semper operasida premyerasi bo'lib o'tdi. Germaniyada u o'zining yangi spektaklini Greg Haynes musiqasiga taqdim etdi. Uning mashhur baletlaridan yana biri "Серая зона" (Kulrang hudud) baletini yaratish jarayoni Timoti Kuchmanning "Kulrang hududni yaratish to'g'risida" filmida aks ettirilgan - Timoti Kuchman: "Kulrang maydon - yaratilishda" sahnasi Dousonga Mariinskiy teatriga hurmat-ehtiromni yaratdi, buning uchun u "Eng yaxshi xoreograf" nominatsiyasida Rossiyaning eng yuqori milliy teatr mukofoti "Oltin niqob" bilan taqdirlandi. Xozirgi kunda ijodi davom etmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. **Forsythe, W. & Spier, S.** *William Forsythe and the Practice of Choreography: It Starts From Any Point.* – London: Routledge, 2011.
2. **Reynolds, N. & McCormick, M.** *No Fixed Points: Dance in the Twentieth Century.* – Yale University Press, 2003.
3. **Bremser, M. & Sanders, L.** *Fifty Contemporary Choreographers.* – London: Routledge, 2011.
4. **Dawson, D.** "The Architecture of Motion: Redefining the Classical Ballet Line." *Dance Theatre Journal*, Vol. 22, No. 3, 2015, pp. 14–19.
5. **Macaulay, A.** "The New Generation of British Iconoclasts: From Wayne McGregor to David Dawson." *The Dancing Times*, London, 2018, pp. 45–52.
6. **Scottish Ballet Archives.** *David Dawson's Swan Lake: A Psychological Metamorphosis (2016).* – Elektron resurs: scottishballet.co.uk